

УДК 378.14:33:001.891

М. М. Морозова

**ТЕХНОЛОГІЇ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ**

Передумови розвитку вищої освіти в Україні пов'язані із необхідністю переходу до нових засад формування та розвитку економічних знань, які базуються на історико-культурних і духовно-моральних традиціях українського народу, орієнтовані на поглиблений аналіз економічних процесів, що сприяють формуванню основ соціально орієнтованої економіки; формуванням сучасних економічних поглядів у майбутніх фахівців, що сприятиме розвитку гуманізації та соціалізації суспільних процесів, національній самоідентифікації, спрямуванню економічної діяльності на підвищення рівня життя і добробуту українського народу [1; 2; 3; 5; 6].

Вітчизняні й зарубіжні науковці наголошують, що формування економічних знань реалізується через поєднання пізнавальних, теоретичних і практичних компонентів навчання [7; 10; 11; 13; 19; 21; 24]. Причому пізнавальні компоненти створюють не тільки систему фінансових, технологічних, технічних, економічних і правових знань, а й визначають внутрішню культуру молоді, формують її готовність до свідомої гармонізації стосунків «Людина – суспільство – природа – економіка». До теоретичних компонентів навчання належить світогляд і вміння творчо мислити, які створюють підґрунтя економічно доцільних і водночас соціально відповідальних рішень, дослідницьких навичок; практичних умінь. Практичні компоненти економічно освіченої людини становлять мотивацію та вміння постійно підвищувати компетентність і практично використовувати нові знання для вдосконалення та розвитку технічного, технологічного, фінансового, соціально-економічного, правового та іншого забезпечення організаційно-економічних і управлінських процесів.

Незважаючи на зростаючу роль економічного знання у житті суспільства в цілому та у подальшій професійній діяльності майбутніх фахівців зокрема, проблема формування економічної компетентності у студентів гуманітарних спеціальностей залишається на сьогоднішній день переважно поза увагою науковців, як у плані її теоретичного обґрунтування, так і у плані розробок її практичного вирішення у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Мета статті – обґрунтувати роль використання в освітньому процесі технології проектного навчання з проблем економічної теорії та практики та визначити шляхи реалізації даної педагогічної умови

формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Характеризуючи проектну технологію, слід вказати на те, що це технологія навчання, реалізація якої розширює можливості традиційного опрацювання студентами певної теми (розділу, модулю), оскільки спрямована на створення під час виконання ними навчального проекту певного матеріального або інтелектуального продукту, що безпосередньо стосується теми (розділу, модулю). Передбачені навчальним проектом види діяльності студентів здійснюють індивідуально або групою, при цьому вони спілкуються між собою та консультуються з викладачами і в такий спосіб пригадують необхідні знання і набувають нових [4; 8; 9; 12; 14; 15; 16; 24].

Виходячи з того, що проектна технологія розробляється під конкретний педагогічний задум і має чітко окреслений результат, здійснення процесу навчання на основі її реалізації можна розглядати як фактор впливу на формування «знаннєвої» сфери свідомості студентів, оскільки «оброблена» навчально-пізнавальна інформація набуває форми конкретного об'єкту, що за своєю сутністю характеризується як інтелектуальний чи матеріальний продукт, створений самими студентами. Визначаючи цінність залучення студентів до проектної діяльності, Н. Мойсеюк вказує на наявне орієнтування щодо створення певного матеріального або інтелектуального продукту [17, с. 271].

На основі аналізу процесів реалізації методу проектів у країнах світу можна говорити про різне сприйняття доцільності його впровадження, що безпосередньо позначилося на тривалості й результативності проектування та здійснення процесу навчання з використанням проектної технології. Для прикладу, у США, Великій Британії, Бельгії, Ізраїлі, Фінляндії, Німеччині, Італії, Нідерландах проектне навчання набуло широкого поширення й тривалої популяризації з огляду на доцільне й оптимальне інтегрування теоретичних знань з їх практичним застосуванням під час виконання конкретних завдань [10; 13; 24]. Натомість вітчизняний досвід свідчить про активне його поширення лише на початку ХХІ століття.

Аналізуючи поняття «метод проектів», слід вказати на відмінності у визначенні основи тлумачення. Зокрема, в одних авторів це – педагогічна технологія (С. Сисоєва та ін. [22; 24]) або проектна технологія, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в навчанні (І. Єрмаков та ін. [7; 14; 15]). Натомість інші педагоги розглядають метод проектів як засіб організації педагогічного процесу, в основу якого покладено взаємодію педагога й студента з навколишнім середовищем, об'єднання навчання з активною діяльністю студентів (Т. Супрун [23]); метод планування цілеспрямованої діяльності студентів у зв'язку з вирішенням якогось навчального завдання в обставинах реального життя (М. Кларин [10]); цільовий навчально-виховний процес, спрямований на виконання суспільно корисних справ (П. Мудров [18]); систему

навчання, за якої студент набуває знань, умінь та навичок у процесі планування і виконання певних складних завдань – проєктів (М. Ярмаченко [20]).

Аналізуючи сутність поняття проєктування, Г. Ісаєва зазначає, що, проєктування – це особливий тип інтелектуальної діяльності, відмінною особливістю якої є перспективна орієнтація на практично спрямоване дослідження. Л. Забродська, Л. Хоружа, О. Онопрієнко, А. Цимбаларо [8] розглядають проєктування як самостійний вид діяльності, що передбачає наявність таких етапів як прогнозування (спеціально організоване дослідження, спрямоване на отримання інформації про розвиток об'єкту), планування (визначенні плану діяльності, в процесі реалізації якого не передбачається отримати суттєвих змін та відкриттів), конструювання (створення реального об'єкта за певною моделлю з певним рівнем деталізації технологічного характеру діяльності в контексті результативного її виконання), моделювання (конструювання майбутнього розвивального середовища, створення моделі – ідеального образу реального об'єкта).

Щодо дефініції проєктної діяльності, то у багатьох авторів зазначене поняття розглядається в контексті набору необхідних операцій для реалізації навчального проєкту [6; 9; 15; 16; 19; 21]. Проєктна діяльність також розглядається як засіб саморозвитку студентів, оскільки сприяє створенню розвивального середовища, яке мотивує знаннево-вмінневу активність. Проєктна діяльність розглядається також у контексті організації процесу узагальненого і безпосереднього пізнання реальної дійсності, що набуває характеру сучасного проєктування, котрим передбачено отримання конкретного (практичного) результату і його публічне представлення.

Отже, перевагами проєктної методики навчання, як зазначають дослідники і які, на наш погляд, ефективним чином впливатимуть на процес формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей є: а) забезпечення студентів безпосередньою можливістю творчо застосовувати набуті знання; б) забезпечення мотивації студентів завдяки тому, що завдання, які пропонуються, мають для них особистісне значення; в) забезпечення можливості оволодіння когнітивними вміннями вищого рівня; г) можливість опановувати навички й уміння безпосередньо в процесі самої діяльності, контролюючи її результативність самостійно; д) автономія студентів у процесі виконання діяльності та їх власна відповідальність за результат роботи [24].

Використання в освітньому процесі технології проєктного навчання з проблем економічної теорії та практики супроводжувало весь процес фахового навчання й виховання студентів гуманітарних спеціальностей у нашому експериментальному дослідженні, проте ми вважаємо за доцільне детально описати шляхи реалізації даної педагогічної умови на прикладі розробленого нами спецкурсу «Економічна культура».

Метою даного спецкурсу була підготовка майбутніх фахівців гуманітарного профілю до включення їх в економічні відносини, властиві сучасному суспільству в умовах нестабільності й невизначеності ринкової економіки, систематизації економічних знань, умінь і навичок, підвищення рівня економічного мислення, розширення економічного кругозору й формування цілісного уявлення про сучасну економічну систему, а також виховання раціональної економічної поведінки.

Реалізація даної мети досягалася за допомогою розв'язку наступного кола завдань: а) освоєння теорій, наукових положень, що розкривають соціальні, економічні й психолого-педагогічні аспекти економічної діяльності суб'єкта господарювання; б) формування економічної грамотності, необхідної в умовах трансформації й модернізації соціально-економічної сфери суспільства; умінь і навичок аналізу сучасної економічної ситуації, цілісного уявлення про неї; в) формування навичок з проведення досліджень конкретних проблем, що виникають у процесі економічної діяльності; г) формування в студентів уявлення про раціональну економічну поведінку, проблему вибору в умовах обмеженості ресурсів.

Основними принципами проектування моделі спецкурсу для нас стали: а) обов'язкове забезпечення спадкоємності економічної підготовки студентів гуманітарних спеціальностей і підготовки в контексті вивчення спецкурсу «Економічна культура»; б) рух від простого до складного; в) здійснення зв'язку теорії із практикою, постійна демонстрація існуючої системи зв'язків між економічними знаннями й практичною економічною діяльністю; г) диференційований характер процесу оволодіння економічними знаннями, уміннями, навичками, економічною культурою, засвоєнням і виробленням стереотипів раціональної економічної поведінки; д) особистісно-діяльнісний принцип.

З урахуванням особистісно орієнтованої парадигми освіти (яка спирається на ідеї гуманізації й максимального розвитку особистісних функцій студента та його індивідуальності) навчання в рамках спецкурсу було організовано навколо реальних економічних проблем, які мають особистісне значення для студентів. Головним педагогічним завданням було становлення економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей. Основними напрямками й змістом дослідно-експериментальної роботи стали: розвиток економічних знань, умінь і навичок, здатностей використовувати їх у процесі розв'язку проблемних ситуацій, формування особистісних якостей, що виступають у вигляді передумов раціональності економічної дії.

Для забезпечення прагматичної спрямованості курсу нами було підготовлено низку економічних ситуацій з реальної практики роботи майбутніх гуманітаріїв з метою їх ознайомлення з технікою вирішення проблем і формування найбільш повного уявлення про зміст й психологічні особливості особистості у професійній діяльності. Цей

комплекс завдань, який передбачав активне використання студентами засвоєних економічних знань, умінь і навичок, сприяв також засвоєнню правильної стратегії економічної поведінки у конфліктній ситуації.

У процесі експериментальної роботи студенти гуманітарних спеціальностей ЕГ готували та презентували чимало проєктів економічної спрямованості, серед яких варто відзначити наступні:

«Електронні гроші». Даний проєкт передбачав презентацію про історію грошей, їх функції, в рамках даного проєкту проводилося дослідження причин виникнення електронних грошей.

«Сімейна економіка». У процесі реалізації даного проєкту студенти довідалися про основні поняття, структуру сімейного бюджету, можливості раціонального розподілу сімейних бюджетних коштів, реальні можливості поповнення дохідної частини сімейного бюджету

«Економіка навколо нас». Даний проєкт дозволив зробити акцент на окремих елементарних економічних поняттях, тих з якими студенти зіштовхуються у повсякденному житті. У ході роботи студенти отримали не тільки базові економічні поняття, але й вчилися ухвалювати рішення, враховуючи економічні аспекти й фактори, досліджуючи й аналізуючи життєву ситуацію, а також здобували практичний досвід, необхідний для правильного вибору при купівлі товарів, правильної витрати сімейного бюджету. У процесі аналізу проблеми студенти освоювали методи збору й аналізу інформації, як економічної, так і соціологічної, розвивали навички прийняття економічних рішень.

Отже, використання в освітньому процесі ВНЗ технологій проєктного навчання з проблем економічної теорії та практики сприяє формуванню цілісної й міцної системи знань студентів гуманітарних спеціальностей у галузі економіки, беззаперечного розуміння їх практичного значення, вмінь сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію економічного спрямування із використанням сучасних інформаційних технологій, усвідомленню необхідності у формуванні своєї економічної компетентності як особистісно-значущої цінності задля забезпечення ефективної професійної діяльності у гуманітарній сфері, розвитку їх здатності до самоосвіти й самовиховання, формуванню базових економічних вмінь і навичок та накопиченню необхідного досвіду економічної діяльності у майбутній професійній галузі.

Подальші наукові розвідки у рамках досліджуваної теми ми плануємо здійснювати у напрямку розробки інших педагогічних умов ефективного формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей та визначення шляхів їх реалізації в освітньому процесі ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Бурласенко Т. І. Формування економічної компетентності майбутніх менеджерів освіти засобами ігрових форм навчання : дис. ...

канд. пед. наук : 13.00.04 / Бурлаєнко Тетяна Іванівна. – К., 2013. – 190 с.

2. Василевич С. В. Формування та розвиток національної господарсько-економічної культури в умовах ринкової трансформації економіки України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук : 08.01.01 / С. В. Василевич. – К., 2003. – 20 с.

3. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / С. С. Вітвицька. – К. : Центр навч. літератури, 2003. – 316 с.

4. Вітер С. А. Зміст і структура економічної компетентності молодших спеціалістів у контексті фахової підготовки / С. А. Вітер // Молодь і ринок. – 2012. – № 11. – С. 130–134.

5. Гавриш О. А. Вища економічна освіта в умовах формування інтелектуально-інноваційного суспільства : монографія / О. А. Гавриш, Л. Є. Довгань, Ю. В. Каракай, Н. О. Сімченко та ін. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 465 с.

6. Дем'янюк Т. Д. Організація виховного процесу в сучасному загальноосвітньому навчальному закладі : навч.-метод. посібник / Т. Д. Дем'янюк. – Суми : ТОВ Вид-во «Антей», 2006. – 381 с.

7. Єрмаков І. Г. Навчання і компетентність : пошуки сенсу і змісту / І. Г. Єрмаков // Завуч (Шкільний світ). – 2009. – № 19. – С. 3–4.

8. Забродська Л. М. Інформаційно-методичне забезпечення проектно-технологічної діяльності вчителя : наук.-метод. посіб. / Л. М. Забродська, О. В. Онопрієнко, А. Д. Цимбалару, Л. Л. Хоружа // за ред. А. Д. Цимбалару, О. В. Онопрієнко. – Х. : Вид. група «Основа», 2007. – 208 с.

9. Інноваційні виховні технології / О. І. Когут, Л. О. Юзефік, О. І. Тимчишин. – Тернопіль : Астон, 2009. – 352 с.

10. Кларин М. В. Инновационные модели обучения в зарубежных педагогических поисках: пособие к спецкурсу для высш. пед. учеб. заведений, ин-тов усовершенств. учителей, повышения квалификации работников образования / М. В. Кларин. – М. : Арена, 1994. – 222 с.

11. Ковальчук В. І. Інноваційні підходи до організації навчального процесу / В. І. Ковальчук. – К. : Шкільний світ, 2011. – 128 с.

12. Косогова О. О. Метод проектів у практиці сучасної школи / О. О. Косогова. – Х. : «Ранок», 2011. – 144 с.

13. Кроуфорд А. Технології розвитку критичного мислення учнів : наук.-метод. посібник для вчителів загальноосвітніх закладів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метью, Дж. Макінстер. – К. : Плеяда, 2006. – С. 13–16.

14. Лернер П. Проектування як основний вид пізнавальної діяльності школярів (на прикладі освоєння ПГ «Технологія») / П. Лернер // Завуч. – 2003. – № 7. – С. 6–10.

15. Логвін В. Метод проектів у контексті сучасної освіти / В. Логвін // Завуч. – 2002. – № 26. – С. 4.

16. Метод проектів : традиції, перспективи, життєві результати : Практико-зорієнтований збірник / Керівник авторського колективу С. М. Шевцова. – К. : Вид-во «Департамент», 2003. – 500 с.

17. Мосейюк Н. Є. Педагогіка / Н. Є. Мосейюк. – К. : Б. в., 2007. – 656 с.

18. Мудров П. А. Как организовать работу школы по методу проектов / П. А. Мудров // На путях к методу проектов : Сб. 4/Б. – М. : Гос. уч.-пед. изд., 1931. – 97 с.

19. Освітні технології : навч.-метод. посіб. / О. М. Пехота, А. З. Кіктенко,

О. М. Любарська та ін. // за заг. ред. О. М. Пехоти. – К. : А.С.К., 2001. – 256 с. **20. Педагогічний** словник / за ред. дійсного члена АПН України М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 176 с. **21. Перспективні** освітні технології : наук.-метод. посібник / за ред. Г. С. Сазоненко. – К. : Гопак, 2000. – 234 с. **22. Сисоєва С. О.** Особистісно-орієнтовані педагогічні технології : метод проектів / С. О. Сисоєва // Неперервна професійна освіта : теорія і методика : Наук.-метод. журнал. – Вип.1 (5). – К., 2002. – 230с. **23. Супрун Т. С.** «Проектна діяльність у початковій школі» : Метод проектів : традиції, перспективи, життєві результати : Практично зорієнтований збірник / Т. С. Супрун / за заг. редакцією І. Г. Ермакова. – К., 2003. – С. 46–49. **24. Cornwall M.** Authority versus experience in Higher Education / M. Cornwall // Universities Quarterly. – 1975. – Vol. 29. – № 3. – P. 19.

Морозова М. М. Технології проектного навчання у процесі формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей

У статті обґрунтовано один із шляхів ефективного формування економічної компетентності студентів гуманітарних спеціальностей – використання в освітньому процесі ВНЗ технології проектного навчання з проблем економічної теорії та практики.

Доведено, що використання в освітньому процесі ВНЗ технології проектного навчання сприяє формуванню цілісної й міцної системи знань студентів гуманітарних спеціальностей у галузі економіки, беззаперечного розуміння їх практичного значення, вмінь сприймати, узагальнювати, аналізувати та критично оцінювати професійно важливу інформацію економічного спрямування із використанням сучасних інформаційних технологій, усвідомленню необхідності у формуванні своєї економічної компетентності як особистісно-значущої цінності задля забезпечення ефективної професійної діяльності у гуманітарній сфері, розвитку їх здатності до самоосвіти й самовиховання, формуванню базових економічних вмінь і навичок та накопиченню необхідного досвіду економічної діяльності у майбутній професійній галузі.

Ключові слова: економічна компетентність, студенти гуманітарних спеціальностей, технології проектного навчання, освітній процес ВНЗ.

Морозова М. Н. Технологии проектного обучения в процессе формирования экономической компетентности студентов гуманитарных специальностей

В статье обоснованы пути эффективного формирования экономической компетентности студентов гуманитарных специальностей при использовании в образовательном процессе вуза технологий проектного обучения по проблемам экономической теории и практики.

Доказано, что использование в образовательном процессе вуза технологий проектного обучения способствует формированию целостной и

крепкой системы знаний студентов гуманитарных специальностей в области экономики, безоговорочного понимания их практического значения, умений воспринимать, обобщать, анализировать и критически оценивать профессионально важную информацию экономического направления с использованием современных информационных технологий, осознанию необходимости в формировании своей экономической компетентности как личностно-значимой ценности для обеспечения эффективной профессиональной деятельности в гуманитарной сфере, развитию их способности к самообразованию и самовоспитанию, формированию базовых экономических умений и навыков по накоплению необходимого опыта экономической деятельности в будущей профессиональной области.

Ключевые слова: экономическая компетентность, студенты гуманитарных специальностей, технологии проектного обучения, образовательный процесс вуза.

Morozova M. Project Learning Technologies in Process of Formation of Economic Competence of Students of the Humanities

The article deals with the substantiation of one of pedagogical means of efficient formation of economic competence of students learning the humanities.

The author insists that project learning technologies have to be worked out according to a certain pedagogical purpose which has a clearly defined aim. Their essential characteristics reflect an intellectual or a material object created by students.

Describing the ways of the realization of the use of project learning technology dealing with problems of economic theory and practice in the educational process, the author arrives at the conclusion that it will contribute to the formation of an integral and solid system of knowledge of students in the field of economy, to their unconditional awareness of practical significance of this knowledge, to the formation of skills to understand, generalize, analyze and critically evaluate the professionally important information of economic sphere with the use of modern informational technologies, to understanding the necessity to form their economic competence as a personally significant value for the realization of an efficient professional activity in the economic sphere, to the development of their ability for self-education, to the formation of the basic economic skills and habits and to the accumulation of the experience of economic activity in the future professional field.

Key words: economic competence, students of the humanities, project learning technology, teaching and educational process of higher educational establishments.

Стаття надійшла до редакції 03.02.2018 р.

Прийнято до друку 01.03.2018 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.